

Natalia Lymar

Wydział Studiów Społecznych w Gdańsku, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu

Prawo w kontekście kompetencji społecznych i retoryki

Streszczenie

Artykuł porusza zagadnienie profesjonalnego szkolenia współczesnych prawników. Powinno ono zwracać większą uwagę na rozwój różnych kompetencji dla przyszłych specjalistów, wśród których wyróżnia się kompetencje społeczne i komunikacyjne, oparte na podstawach retoryki.

Słowa kluczowe: kompetencje społeczne, retoryka, przygotowanie zawodowe prawników.

Wprowadzenie

We współczesnym państwie, które chroni interesy obywateli, społeczeństwa, zawsze jest miejsce dla prawników. Zawód prawnika to szczególny rodzaj zajęcia dla osób posiadających specjalne przygotowanie: wykształcenie, zgodne ze standardami, które mają stworzyć dla nich odpowiednie warunki do zajmowania się nawet niezwykle ważkimi problemami społeczeństwa, obywateli. Określenie „prawnik” stosowane jest wobec osób, które ukończyły studia prawnicze i wykonują zawody: sędziego, prokuratora, adwokata, notariusza czy radcy prawnego. Często reguły i zasady wykonania jednego z tych zawodów rozprzestrzeniają się na wszystkie kierunki i rodzaje zawodu prawnika jako takiego, zachowując specyfikę dla poszczególnej grupy docelowej.

Jako u członków społeczeństwa i reprezentantów państwa u profesjonalnych prawników powstaje zapotrzebowanie nie tylko na wiedzę i umiejętności do rozwiązywania zadań fachowych, ale i zdolności do współpracy z kolegami, a także z realnymi i potencjalnymi konsumentami prawnych usług. Każdy prawnik powinien mieć zdolność publicznego przemawiania, umiejętności oratorskie, autoprezentacji, zadawania pytań przy wykorzystaniu odpowiedniej emisji głosu. Powinien tym samym mieć podstawowe przygotowania w zakresie użycia mowy jej kultury i logiki.

Dzisiejszy prawnik nie może opierać się wyłącznie o „suchą” normę, ustawę czy regułę działania. Rozwój nowego systemu współpracy między państwem, obywatelami i organizacjami zakłada szersze użycie pomiędzy nimi różnych sposobów komunikacyjnej aktywności, w tym i w mowie. Pytanie o przygotowaniu prawników dotyczące ich sposobów komunikowania i porozumiewania się nabiera szczególnej aktualności. W najbliższej przyszłości prawnik może być postrzegany jako twórca nowych tekstów, mających większy wpływ, często decydujący, na

przebieg dynamicznych procesów społecznych. W tej sytuacji rośnie rola fachowego wszechstronnego przygotowania przyszłych prawników.

1. Kwestie kompetencji zawodowych prawnika

Kompetencje zawodowe prawnika to złożony system charakterystyczny dla jego różnorodnej działalności, świadomości prawnej, reputacji biznesowej. Jest to również główny czynnik integrujący profesjonalne istotne cechy osobiste, wiedzę, umiejętności i umiejętności praktyczne.

Odnosnie zawodu prawnika możemy wymienić pięć kluczowych kompetencji (3eep, 2003):

1. Społeczna — zdolność brania na się odpowiedzialność, wspólne podejmowanie decyzji i udział w ich realizacji, tolerancja różnych kultur i religii, przejaw związania osobistych interesów z potrzebami przedsiębiorstwa i społeczeństwa.
2. Komunikatywna — wyznaczona posiadanymi technikami ustnego i pisemnego porozumiewania się, korzystania z programów komputerowych.
3. Społeczno-informacyjna — charakteryzuje miarę posiadanych technologii informatycznych i krytyczny stosunek do społecznej informacji, rozszerzanej środkami kultury masowej oraz mediami.
4. Kognitywna — gotowość do stałego podwyższenia oświatowego poziomu, potrzeba aktualizacji i realizacji swojego osobowego potencjału, zdolność samodzielnie nabywana nowej wiedzy i umiejętności, zdolność do samorozwoju.
5. Fachowa — przygotowanie do samodzielnego podjęcia profesjonalnych decyzji, działań, przygotowanie do oceny wyników własnej pracy.

Jeśli chodzi o kompetencje społeczne dowolnego zawodu, to często mówimy o systemie wiedzy o społeczeństwie, o otaczającej rzeczywistości i o sobie, o systemie skomplikowanych społecznych umiejętności i przyzwyczajzeń do współdziałania, o różnych scenariuszach zachowania w typowych sytuacjach społecznych. Kompetencje społeczne to *złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach społecznych, nabywane przez jednostkę w toku treningu społecznego* (Zielińska). Krótko mówiąc, kompetencje społeczne to umiejętności, które przyczyniają się do skutecznej interakcji z otoczeniem. One bardzo często warunkują to, w jakim stopniu jesteśmy w stanie przygotować się do nowych, ciągle zmieniających się warunków, jak szybko reagujemy w sytuacji nieprzewidywalnej. Te umiejętności są niezbędne dla prawników, bowiem niezbędna jest szybka reakcji prawnika w zmieniających się sytuacjach, w okolicznościach dotyczących interpretacji wydarzeń, w budowaniu własnej strategii działania.

Umiejętności negocjacyjne to ważna cecha kwalifikacyjna prawnika, ale czy podstawowa. Często te umiejętności są cechą charakterologiczną, związaną z osobowością, czyli mogą to być zdolności wrodzone lub nabyte w trakcie wczesnej socjalizacji. Kompetencji społecznych bardzo trudno się wyuczyć: one są związane z pewną wrażliwością społeczną, otwartością na drugiego człowieka, zdolnościami negocjacyjnymi, empatią, asertywnością, zdolnościami komunikacyjnymi (Czarnota). W tym tylko zakresie pozwolimy sobie zwrócić uwagę, że okoliczności indywidualnego

rozwoju jednostki są rozmaite, a zadanie ochrony prawa jest ogólnym, bez cechy wyjątkowej i bezwarunkowej.

2. Kształtowanie kompetencji społecznych i retorycznych

Proces kształtowania kompetencji społecznych opiera się na podejściu zorientowanym na jednostkę i podejściu społeczno-kulturowym. Związany jest z nową treścią i nowymi kryteriami oceny jakości otrzymywanych przez społeczeństwo usług edukacyjnych, z cechami szczególnymi polityki państwowej w sferze edukacji. Przy takim rozumieniu zadań, stojących wobec edukacji, i ich nowej interpretacji filozoficznej możliwe jest zachowanie potencjału intelektualnego społeczeństwa, a także zwiększenie jego potencjału zorientowanego na profesjonalizm w warunkach współczesnych.

W sferze aktywności prawnika ogromną rolę odgrywa retoryka. *Człowiek bowiem całym sobą poręcza siłę słowa które wypowiada. Jednocześnie, w przypadku prawnika twierdzenia przez niego sformułowane czerpią dodatkowe siłę oddziaływania wywodzoną z autorytetu samego prawa. W tym sensie prawnik odbierany jest jako swoiste medium pośredniczące między jurydycznym (osadzonym w sferze powinności) sakrum a profanum stanowiącym kanwę sporu* (Izdebski, Skuczyński, red., 2011, s. 138). Kompetencja komunikatywna prawnika związana jest z wiedzą retoryczną.

W trakcie nauki prawnicy powinni nabywać i szkolić umiejętności retoryczne. Dlaczego? Po pierwsze jest to związane z tym, że w procesie kształcenia bardzo trudne jest zdobyć rzetelną wiedzę retoryczną o zasadach komunikacji, we wspieraniu, przekazywaniu oraz korygowaniu informacji człowiekowi w sytuacji trudnej, sytuacji kryzysu. Od początku swej pracy zawodowej prawnicy posługują się umiejętnościami interpersonalnymi nabytymi często w zwykłym procesie własnej socjalizacji (w kontakcie z rodzicami, z ludźmi bliskimi, z otoczeniem społecznym). Zapomina się, że prawnik bierze udział w rozstrzyganiu konfliktów lub reprezentuje stronę tego konfliktu. W efekcie, jeśli występuje u niego brak elementarnej wrażliwości na ludzką krzywdę, lub po prostu wyobraźni co do skali tej krzywdy, może to prowadzić do ewidentnych szkód na poziomie stosowania prawa — zauważa prof. Irena Lipowicz, Rzecznik Praw Obywatelskich w latach 2010–2015, przewodnicząca zarządu Międzynarodowego Instytutu Ombudsmansu dla regionu europejskiego.

Po drugie trzeba podkreślić, że mowa odzwierciedla stan moralności w społeczeństwie. Posiadanie słowa ceni się bardzo wysoko, lecz nie wszyscy „posiadają słowo”. Więcej, zdecydowana większość nie jest zdolna poprawnie wyklądać własne opinie pisemnie, a tym więcej nie posiadają oni retoryki w jej prawidłowym rozumieniu. Prawniki jako mówcy (orator) powinni tak zbudować swoją mowę, żeby sędzia, przysięgli ławnicy nie wprost mogli zrozumieć jego wypowiedź. On musi zbudować swoją mowę tak, by ani sędzia, ani przysięgli ławnicy, ani wszyscy obecni nie mogli jej nie zrozumieć. Aby osiągnąć ten efekt, prawnikowi potrzebna jest wiedza, umiejętnościami, przyzwyczajenia, elokwencja, którą ujawnia retoryka. To oznacza, że każde słowo występującego w sądowych obradach prawnika powinno być zrozumiałe dla słuchaczy „absolutnie”, ponieważ rozumie je sam mówiący. Do tego jeszcze mowa prawnika powinna jasno, wyrażnie i jednoznacznie opisać wydarzenie, zjawisko, proces z wydzielaniem istotnych oznak przedmiotu mowy.

Studiowanie retoryki pozwala studentom rozwijać u siebie szacunek do języka ojczystego (czystość i precyzję sylaby), formuje prawidłowe myślenie, wiedzę i użycie języka ojczystego w kontekście studiowania prawnych dyscyplin i ich stosowania w praktyce. Co więcej, jego rozwój i kształtowanie u przyszłego prawnika koniecznym jest dla efektywnej, praktycznej pracy, dla wykazania umiejętności i przyzwyczajęń. Mogą one być realizowane w trakcie studiowania retoryki w uczelni, podczas wykładów i zajęć praktycznych. To jeden z niewielu przedmiotów z objętych programami nauczania w szkołach wyższych, który pozwala studentom kształtować się, wypowiadać się jak profesjonalista już na etapie nauczania. Prawnik powinien umieć komunikować się ze współpracownikami, brać pod uwagę zasady etyki i etykiety komunikacji głosowej, kształtować szacunek do prawa. Uczyć się przekonywania, mówienia, a jeśli jest to niezbędne — nawet w formie „niewinnej” sprzeczki — bronić własnej opinii.

Aspekt retoryczny (Lymar, 2006) jest obecny w pracy nad strukturą współczesnego tekstu dydaktycznego, nad retoryzacją działalności prawniczej. Jest on istotny w procesie doskonalenia jakości kształcenia prawników, ujawnia się w teorii dialogu w kontekście rozwoju takich procesów w kształceniu, jak humanizacja, humanitaryzacja, demokratyzacja.

Udział retoryki w systemie zarządzania procesami społecznymi, w zarządzaniu instytucjami społecznymi, zwłaszcza instytutu edukacji, charakteryzuje się tym, że:

- kompetencje retoryczne są niezbędnym warunkiem efektywnego zarządzania, ponieważ opierają się na klasycznych wyobrażeniach o *etosie*, *patosie* i *logosie*;
- retoryka jest zorientowana na zbudowanie komunikacji, na określenie stopnia współdziałania z innymi rodzajami komunikacji interpersonalnej, istotnie wpływa na kształtowanie treści materiału dydaktycznego (przede wszystkim w postaci tekstów prawnych, dydaktycznych);
- kompetencyjność retoryczna opierająca się na dialogowej zasadzie kontaktów międzyludzkich przyczynia się do demokratyzacji stosunków w przestrzeni prawnej, edukacyjnej;
- doświadczenie retoryczne posiadają wszyscy uczestnicy procesu kształcenia, co należy uwzględniać przy budowaniu modeli zarządczych i zapewnienia współdziałania społecznego;
- jest to proces „działaniowy” (tj. zorientowany na działanie) charakter retoryki akcentujący uwagę na związku słowa i działania (czynu), w znacznym stopniu sprzyja rozwojowi koncepcji edukacji rozwijającej i wychowawczej działalności szkoły wyższej.

3. O roli retoryki w kształceniu zawodowym (zamiast podsumowania)

Rola retoryki w życiu i działalności prawniczej polega i na tym, że opanowanie jej pozwala głębiej zrozumieć współzależność i związek komunikatywny jakości mowy z współdziałaniem mowy i świadomością mowy i zachowaniami ludzi. Pozwala ujawnić działanie mowy na rozwój psychiki, a także wpływ psychiki człowieka na jego mowę.

Trzeba zwrócić uwagę, że retoryka, przede wszystkim, jest to dyscyplina edukacyjna, i jej główne zadanie to nauczanie myślenia i wyrażania myśli w słowie, tworzenie stabilnego wyobrażenia o etyce słowa, tworzenie indywidualnego stylu

autorskiego jako umiejętności i nawyku. Z drugiej strony retoryka charakteryzuje się wysokim poziomem nakierowania praktycznego i jest ściśle związana z pojęciem efektywności działalności, co pozwala rozpatrywać ją jako szczególną technologię zarządzającą. Jako najbardziej znacząca wyróżnia się aksjologiczna natura działalności myślowo-mownej, której kształtowanie i rozwój są związane z aspektem retorycznym edukacji. Retoryka uczestnicząca w procesach zarządzania w sferze społecznej, szczególnie w sferze edukacji, jest związana z komunikatywnymi i społeczno-kulturowymi metodami organizacji działalności edukacyjnej. Podkreślono, że w warunkach współczesnych retoryce w znacznej mierze przeciwstawia się komunikacja masowa, aktywnie wpływająca na uczestników działalności dydaktycznej, kształtująca ich sposoby rozumienia, samopoznania i percepcji świata. Funkcje społeczne retoryki i komunikacji masowej są przeciwstawne: pierwsza prowadzi człowieka od zachowania mownego do działalności retorycznej, druga — od działalności do zachowania (Рождественский, 2003). W tym sensie retoryka jest powołana do kształtowania obrazów, retorów, uczestników procesu edukacyjnego w celu zapewnienia zgodności w opracowaniu idei i argumentacji działalności wspólnej, wypełnienia zadań dotyczących koordynacji procesów komunikacyjnych, zachodzących w społeczności, kształtowania zadań i wyników socjalizującej działalności kształcenia.

Bibliografia

- Czarnota, M. *Kompetencje społeczne podstawą potencjału zawodowego*. Pobrane z: <http://www.infor.pl/prawo/praca/rekrutacja/226062,Kompetencje-spoeczne-podstawa-potencjalu-zawodowego.html>.
- Horna, M. (2014). *Psychologia dla prawnika*. Pobrane z: <https://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-22/dobra-praktyki/psychologia-dla-prawnika.html>.
- Izdebski, H., Skuczyński, P. (red.). (2011). *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy*. Warszawa.
- Lyman, N. (2006). *Proces kształtowania kompetencji społecznych uczniów w instytucjach kształcących typu adaptacyjnego. Praca doktorska*. Niżny Nowogród: Uniwersytet w Niżnym Nowogrodzie.
- Zielińska, M. *Kompetencje społeczne – twoje narzędzie w interakcji ze światem*. Pobrane z: <https://sukcespisanyszminka.pl/kompetencje-spoeczne-twoje-narzedzie-w-interakcji-ze-swiatem/>.
- Жукова, И.А. *Формирование профессиональной компетентности юриста в процессе обучения в вузе, Реформа юридического образования*, (с. 118–127). Москва
- Зеер, Э.Ф. (2003). *Психология профессий*. Москва.
- Рождественский, Ю.В. (2003). *Философия языка. Культуроведение и дидактика*. Москва: Грантъ.

Law in the context of social competencies and rhetoric

Abstract

The article deals with the fact that professional trainings of modern lawyers should pay more attention to the development of various competences for future specialists. These competences are distinguished by social and communication competences based on the foundations of rhetoric.

Keywords: social competences, rhetoric, professional preparation of lawyers.

